

Проф. др Јован Б. Душанић, је већ у октобру 2000. године (само неколико дана после смене власти у Србији) објавили текст „Рецепт за колонијалне земље“, а касније скоро редовно наступао на саветовањима Научног друштва економиста („Србија на добром реформском путу или не?“, „Да ли се пречицом може стићи до здравог банкарства?“, „Транзиција у Србији – да ли је неуспех био неизбежан?“, „Године пропуштених шанси“ ...)

. Сами наслови ових текстова, као и наслови књига које је у међувремену објавио („Монетарни и тржишни фундаментализам – као алиби за некомпетентност“, „Washington consensus - кодификовани програм економског неоколонијализма“, „Бећарска економија – транзиција у Србији“...)

јасно указују да се Србија, по мишљењу проф. др Јована Б. Душанића, определила за погрешан модел економских реформи.

Сведоци смо озбиљне светске економске депресије, кризе либерализма и краха тржишног фундаментализма. Да ли наша управљачка елита има адекватне одговоре на изазове са којима се суочавамо ?

Пре свега, историја нас подсећа да глобализација у којој живимо на прелазу XX и XXI века није прва глобализација. Светска привреда се чак брже повезивала крајем XIX и почетком XX столећа, када се сматрало да капитализам делује као слободна тржишна привреда у којој ништа не спречава развитак производних снага и у којем понуда сама ствара тражњу и осигурава равнотежу. Велика економска криза 30-их година прошлог века је распршила илузију либералног капитализма о функционисање “невидљиве руке” тржишта. Данашња глобализација се од претходне - од пре једног столећа – разликује, пре свега, по превласти финансијске над реалном привредом.

Многи аутори у свету сматрају да је фашизам директан и нужан производ либералног капитализма на прелому XIX и XX века. Такав систем организације друштва (у којем профит, капитал и тржиште постају циљеви сами за себе) човека, са свим његовим дотадашњим функцијама, и тачно одређеним местом у друштву, своди на рад као робу, и

немилосрдно и брутално га измешта из дотадашњег положаја који му је пружао самопоштовање, сигурност и социјални статус. Исти аутори сматрају да је слободно тржиште само довело до монопола, с једне стране, те да је, с друге стране, у растуреном и атомизираном друштву хронични страх од неизвесности утицао на психичку нестабилност људи што је директно гурнуло масе у наручје фашизма.

Данас је свет, на прелому два миленијума, поново у знаку глобализације (мондијализма) – као кључног планетарног процеса који је у својој суштини веома противуречан. Са једне стране, имамо необично дуг период динамичког раста светске привреде и фантастичан развој модерних технологија, а са друге стране живимо у све неправеднијем свету и друштву које је већ одавно у великој кризи духовности. Док огромна већина становника Северне Америке, Јапана и Западне Европе живе у благостању половина човечанства живи у сиромаштву, више од трећине у беди. Око 800 хиљада људи пати од неухрањености; готово милијарда је неписмена; милијарда и по нема питку воду, а преко две милијарде људи још нема струју. Поред тога, афирмише се сила права, а веома често примењује право силе; афирмише се демократија и људска права, а ствара ауторитарна светска држава, с једне, те умножава број малих и слабих држава под (званичним или фактичким) протекторатом НАТО-а, с друге стране; афирмише се заштита људских права, а »хуманитарне« војне интервенције се свде на геостратешке интересе моћних за контролом над оскудним природним ресурсима; афирмише се борба против тероризма, а легализује глобални тероризам моћних, итд.

Суштинско разумевање глобализације и њених драматичних и противуречних процеса претпоставка је успешне модернизације сваке земље, па и Србије. Наша политичка управљачка елита није била у стању да пружи адекватан одговор на овај епохалан изазов. Ми смо у последњој деценији двадесетог века као одговор на противуречне процесе глобализације покушали да пронађемо у изолацији, па и супротстављању глобалистичким токовима. Цена која је за такав неадекватан одговор плаћена добро нам је позната. После смене старог режима, ДОС-овска власт је, на почетку трећег миленијума, одговор тражила у другој крајности. Уместо сатанизације глобализације и истицања само њених тамних страна, нова политичка елита у нашој земљи види само светле стране глобализације и у потпуности се (или боље рећи, нас) препушта њеним процесима.

Тако смо уместо љутих антиглобалиста добили ватрене мондијалисте. Од несхватљиве ароганције отишли смо у потпуну сервилност према моћницима светске заједнице. Уместо сулудог настојања да се фронтално супротставимо »захукталој машини« глобализације и мењамо »неправедни светски поредак«, своју судбину смо без размишљања препустили у руке других – овдашњих »господара света« очекујући да ће они бринути о нашим интересима о којима нисмо спремни сами да се бринемо. При томе

испуштамо из вида да они (за разлику од нас) искључиво воде рачуна о својим интересима који се, по правилу, остварују на уштрб интереса других, па и наших. Оба ова екстрема, односно крајности, су једнако опасне и погубне за сваку малу, па и нашу, земљу. Између ових крајности треба тражити оптимално решење, што је кључни изазов на који треба дати адекватан одговор. То није могуће учинити уколико се суштински не разуме глобализација и њени драматични и противуречни процеси. То је и разлог због чега нису могли бити понуђени адекватни одговори на економске изазове глобализације.

Који су ту економски изазови глобализације ?

Глобални економски развој опредељује се дејствима две супротстављене тенденције: потчињавање светске привреде интересима светске олигархије и транснационалног капитала, с једне, и конкуренцији националних економских система, с друге стране. Изградња економског модела сваке земље одвија се у врло оштрој борби за контролу над институцијама државне власти између представника транснационалног и националног капитала, светске олигархије и аутентичне националне елите. Између њих постоје разни (најчешће оштро супротстављени) интереси, различити системи вредности, разни инструменти деловања итд. Очекивали смо да ће Србија да избегне судбину великог броја малих и економски недовољно развијених земаља у којима су противуречности између интереса транснационалног и националног капитала решавани увлачењем последњег у службу међународних корпорација и стварањем домаће компрадорске елите која бива укључена у периферни слој светске олигархије.

Када говоримо о светској олигархији ми под тим појмом, једноставно речено, подразумевамо веома сложену и разнородну свеукупност крупних транснационалних (и њима потчињених) корпо-рација и банака, научних, консултантских и правних институција које их опслужују, међународних финансијских организација које раде у њиховом интересу, те разних формалних и неформалних организација које утичу на формирање јавног мњења. Без обзира на сву њену аморфност светска олигархија у пракси делује веома координирано због једноставне чињенице да је повезује исти економски интерес – слободно кретање транснационалног капитала и потчињавање својим интересима привреда што већег броја земаља у циљу стварања максималног профита. Због тога би било погрешно објашњавати деловање светске олигархије разним теоријама завере или активностима неких сатанских сила него објективним економским интересом крупног капитала.

У циљу реализације сопствених интереса светска олигархија настоји да ослаби националне системе безбедности и институције државне власти и националног суверенитета (заменајући их међународним правом и институцијама), те уништи националне економске структуре (потчињавајући их интересима транснационалног капитала). То се остварује на различите начине: увлачењем земље у велику дужничку зависност, подстицањем политичке нестабилности и хаотичног стања у друштву (стални притисци и уцењивања), подривањем ауторитета државе и њених темељних институција (владе, парламента, судства, армије...), потискивањем националне свести деструктивним деловањем анационалних страних идеологија, релативизацијом устаљеног система вредности и оспоравањем кључних националних институција (цркве, академије наука ...) као и позитивног наслеђа националне историје, корумпирањем и деморалисањем домаће елите, формирањем великог броја невладиних организација (од којих се највећи број, добрим делом, обучава, финансира и подржава из иностранства и има анационалну усмереност), обликовањем јавног мњења кроз средства масовног информисања која се стављају под контролу фактора ван земље (и који представљају својеврсну медијску машину за промоцију компрадора и сатанизацију истинских патриота) итд.

Једна од првих наших реакција на изазове глобалне финансијске кризе био је аранжман са ММФ-ом.

Наша владајућа елита последњих двадесетак година не само да није у стању да предвиди глобална кретања у свету и догађаје које треба спремно дочекати, него и касни за догађајима када се они догоде, а када и предузме неке мере оне су најчешће погрешне. Када је крајем 80-их година XX века пао берлински зид код нас се 90-их година још увек покушавао да сачува социјализам, када су се модели реформисања привреда засновани на неолибералном тржишном фундаментализму у бившим социјалистичким земљама 90-их година прошлог века показали неуспешним, ми се почетком XXI века опредељујемо управо за такав модел економских реформи, данас када је ММФ на издисају и када му предстоји укидање или темељно реформисање (пре свега због чињенице да су многе земље – па и Србија – по његовом диктату реформисале своје привреде и постигле катастрофалне резултате) наша управљачка елита позива у помоћ управо ММФ.

Подсетимо се да се наша управљачка елита, после 2000. године, управо уз свесрдну помоћ ММФ-а определила за програм економских реформи који се заснивао на

Вашингтонском договору (разрађеном од стране ММФ, Светске банке и администрације САД – Министарства финансија и USAID-а). Теоријска основа овог неолибералног програма, заснована на неокласичној економској мисли, практично се ослања на превласт америчког модела чисте тржишне привреде над европским моделом социјалне тржишне привреде. Тако су се програми за земље у развоју заснивали на теоријски веома спорној претпоставци да тржиште само по себи води ка ефикасним исходима, те да су непожељне државне интервенције на тржишту. Сматрало се да је сасвим довољно, у што краћем року, извршити финансијску стабилизацију, либерализацију привреде и приватизовати државну имовину да би се обезбедио стабилан привредни раст. Постојало је претерано веровање у аутоматизам тржишног саморегулисања али и убеђеност у потребу хитног повлачења државе из економске сфере.

На саветовању Научног друштва економиста 2003. на констатацију тадашњег гувернера Народне банке да је тешко објаснити незадовољство грађана Србије нивоом стандарда, и да су очекивања грађана нереална, јер је потрошња у Србији за 5% већа од бруто домаћег производа (БДП) реплицирали сте и, између осталог, рекли да су грађани свесни да се и не живи тако лоше када види да у земљи све »стоји«, те да је незадовољство изазвано, пре свега, тиме што народ види да се власт понаша као сеоски бећар који ништа озбиљно не ради и живи од тога што распродаје очевину и задужује се код комшија. Да ли се у међувремену нешто суштински променуло ?

Ситуација је слична, само што је пре пет године потрошња била за 5%, а последњих година за око 30% већа од БДП (једноставно речено више трошимо него што стварамо). То је било могуће јер је Србија од 2001. године до сада забележила девизни прилив од преко 30 милијарди долара само по основу приватизациони прихода и нових задуживања у иностранству. Тај прилив је највећим делом усмерен у потрошњу и тиме је грађанима пружана илузија „бољег живота“.

У међувремену, већина државне (друштвене) имовине је распродана и најатрактивнији део је прешао у руке странаца. Спољни дуг, који је крајем 2000. године износио мање од 11 милијарди долара (и поред отписа 4,7 милијарди долара) значајно је повећан и данас износи око 30 милијарди долара. Спољнотрговински дефицит који је у Србија до 2000. године био мањи од 2 милијарде долара годишње у 2008. години износи месечно више од једне милијарде долара. Тако да смо у периоду 2001-2008 године имали већу вредност увоза од извоза за више од 50 милијарди долара. Србија се на листи Светског економског форума, сачињеној по висини инфлације у 2007. години, налази на

Пише: Јован Б. Душанић
уторак, 20 јануар 2009 17:57

неславном 124. месту од укупно 131 рангиране земље. Према званичним подацима Републичког завода за статистику број запослених у Србији је 2007. године и у апсолутном износу мањи него 2001. године. У земљи долази до раслојавања становништва и брзог истезање социјалне пирамиде са оштрењем врха и пролетаризацијом средње класе.

Раст бруто домаћег производа (БДП) кретао се у периоду 2001-2007. године од 2,5 до 8,4% што је на нивоу просека других земаља у транзицији. Према подацима Европске банке за обнову и развој, у периоду 2000-2007. година, од 29 земаља у транзицији – 14 земаља је имало виши, а 3 земље сличан раст БДП као Србија. Овакав раст БДП у наведеном периоду је више него скроман ако се има у виду чињеница да је Србија кренула са изузетно ниске статистичке основе, јер се њен БДП у 90-им годинама више него преполовио (због распада земље, огромних издатака везаних за ратове вођене у окружењу и прихват стотина хиљада избеглица, последица економских санкција, хиперинфлације, НАТО агресије итд.), те да је Србија забележила значајан девизни прилив по основу приватизационих прихода и нових задуживања у иностранству. Поред тога, и сама структура раста БДП-а показује да 4/5 тога раста отпада на секторе трговине, саобраћаја и финансијског посредовања. Циник би рекао: мада је домаћа производња добрим делом «угушена», БДП расте из године у годину јер велике количине увозних роба треба довести (раст саобраћаја), продати (раст трговине), а становништву масовно одобравати кредите да би се увозна роба могла куповати (раст финансијског сектора). У исто време, индустријска производња је у 2007. години била за 4% мања него 1998. године – години пред НАТО агресију и у време економских санкција према Србији.

У књизи «Бећарска економија» коју сте објавили почетком овога лета Ви пишете да неодговорна економска политика у Србији може да траје још неко време (преостаје још продаја Телекома, ЕПС-а, НИС-а, Галенике, ЈАТ-а, Аеродрома, осигуравајућих кућа, војне имовине ...), а онда наступа период када се неће имати шта продавати, и долази крај лагодном бећарском животу. Због тога се сада грађанима даје лажна нада да се такав бећарски живот може наставити добром женидбом старом дамом сумњивог морала (уласком у ЕУ). Да ли ће глобална економска криза убрзати крај лагодног бећарског живота ?

И без глобалне економске кризе лагодни бећарски живот дуго не би трајао: много имовине није остало за приватизацију, а земља је већ презадужена тако да на значајније

Пише: Јован Б. Душанић
уторак, 20 јануар 2009 17:57

износе нових кредита није било могуће рачунати. Светском финансијском кризом само је допринела да се већ сада (а не кроз годину-две) суочимо са неминовном суровом реалношћу српска привреда која је резултат, пре свега, погрешне економске политике коју годинама спроводе наши реформатори. Због очигледне несташице финансијских средстава, у условима глобалне економске кризе, приватизација преостале имовине представљаће пре чин распродаје него продаје, уколико уопште буде заинтересованих купаца за њу. То потврђује и недавна неуспела приватизација ЈАТ-а.

У ситуацији када већина наших грађана са зебњом очекује додатне економске потешкоће са којима ће се земља већ суочава и са којима ће се суочавати наредних месеци и година, то као да најмање брине српску управљачку елиту, пре свега, владине економске реформаторе. Ма како то, на први поглед изгледало парадоксално, светској економској кризи обрадовали су се наши реформатори јер ће сада све економске проблеме српске привреде оправдавати управо овом кризом и још ће тврдити да управо сада када су њихове „генијалне“ реформе могле да нам обезбеде толико обећавани „бољи живот“ у томе их онемогући неочекивани слом светске економије.